

ВІДЗИВ

офіційного опонента

на дисертацію Душечкіної Наталії Юрїївни

«Формування екологічного світогляду студентів економічних спеціальностей у вищих навчальних закладах»,

подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.07 – теорія і методика виховання

Кожна людина має право на чисте повітря, не забруднений ліс, не отруєні ріки, не шкідливі продукти, на все те, що може забезпечити їй довге і здорове життя. На жаль, сучасна цивілізація не надає людям великої надії, що буде саме так. Наша техногенна цивілізація на перше місце ставить негайну користь, зиск, а вже потім, коли ці умови будуть виконані, можна подумати і про людей та екологію, якщо залишаться гроші. Але їх, як правило, не залишається. Людство вже доволі давно балансує біля загрозливої межі, за якою – глобальна екологічна криза, після якої людства може взагалі не залишитися як такого. Закономірно постає питання: «Що робити?» І відповідь тут може бути тільки одна – навчити людей з повагою ставитися до природи, довкілля, до екосфери. Не руйнувати, а зберігати і творити умови для подальшого розвитку. А для цього потрібно формувати екологічний світогляд і, перш за все, у тих, хто в недалекому майбутньому буде приймати рішення, що безпосередньо будуть торкатися питань безпечного розвитку виробництва, тобто у нинішніх студентів технічних, економічних та управлінських спеціальностей.

Тому тема, обрана для дисертаційного дослідження Наталією Юрїївною Душечкіною, видається мені вкрай актуальною.

Дисертантка чітко визначила науковий апарат дослідження, зокрема, адекватно сформулювала його об'єкт, предмет, мету й завдання.

Логіка викладу результатів теоретичного аналізу та експериментального дослідження досить чітка і дає можливість простежити авторську позицію. Ця позиція, на наш погляд, полягає у визнанні загрози глобальної екологічної кризи та пошуках запобігання її катастрофічних наслідків на шляху виховання в

УДПУ імені Павла Тичини
Вхідний № 329
"19" 02 2016 р.

екологоцентричному дусі майбутньої економічної еліти суспільства. Це стає очевидним і з аналізу структури дисертації, і з аналізу спрямованості використаних наукових джерел, і з основних висновків дослідження. Хоча, на жаль, чітко це положення авторка і не формулює.

Структура дисертації повністю відповідає завданням дослідження і не викликає заперечень. Теоретична частина відрізняється глибиною, точністю формулювань та висновків. Визначивши основні поняття дослідження (світогляд, екологічний світогляд, екологічна освіта, екологічна свідомість тощо), Наталія Юріївна аналізує кожне з них, залучаючи до свого аналізу дані філософії, психології, культурології, соціології і, ясна річ, педагогіки. Проаналізувавши значний обсяг наукових джерел (266 найменувань, з них – 42 докторських і кандидатських дисертації), Наталії Юріївні вдалося досить повно розібратися з феноменом екологічного світогляду студентів економічних спеціальностей та визначити педагогічні умови його ефективного формування.

Вона справедливо стверджує, що екологічний світогляд студентів – це узагальнений індикатор результативності екологічної освіти і виховання.

Виходячи з цього положення, під формуванням екологічного світогляду студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів Наталія Юріївна розуміє цілісний інтегративний процес поетапного залучення студентів до освітньо-виховної діяльності, яка забезпечує розвиток їх поглядів, ціннісних орієнтацій, переконань до гармонізації стосунків з природою з урахуванням необхідності розв'язання екологічних проблем сучасності в майбутній економічній діяльності.

Позитивним моментом дослідження слід, безумовно, вважати аналіз дисциплін, які викладаються майбутнім економістам різних спеціальностей (економіст-консультант, менеджер, аналітик-математик, дослідник маркетингу, менеджер з реклами, актуарій страхової компанії тощо) з точки зору їх потенціалу щодо формування екологічного світогляду майбутніх фахівців цих спеціальностей.

Номенклатура педагогічних умов ефективності цієї діяльності, які в дисертації розуміються як сукупність факторів, що забезпечують організацію,

регулювання, взаємодію об'єктів та явищ педагогічного процесу для досягнення мети й розв'язання поставлених завдань, мені особисто здається дещо обмеженою, але я скажу про це у зауваженнях. Взагалі, цих умов три: 1. Насичення змісту економічних дисциплін екологічним матеріалом з метою формування складників екологічного світогляду (екологічних знань, почуттів, ставлень, поглядів, переконань, спрямованості); 2. Системна мотивація студентів-економістів на оволодіння екологічними цінностями для практичного застосування екологічних знань, умінь і навичок з охорони, збереження та відтворення природних ресурсів; 3. Активізація позааудиторної виховної роботи еколого-орієнтованого спрямування з метою набуття досвіду взаємодії з природним середовищем. Позитивом тут є те, що дослідниця здійснювала пошук педагогічних умов, які відносяться до гуманістичного, екологічно-орієнтованого напрямку і спрямовані не тільки на навчання студента, а, перш за все, на формування у нього відповідних екологічних знань, умінь та навичок і, врешті решт, екологічного світогляду.

Молода дослідниця має високий рівень термінологічної культури – кожне поняття, кожний науковий термін розглядається у всій сукупності думок про його сутність та зміст. Часто на основі аналізу того чи іншого поняття дається авторське його визначення, яке відповідає завданням дослідження.

Висновки як до кожного розділу, так і загальні, мають виважений характер.

Для участі в педагогічному експерименті було залучено 498 студентів, з яких було організовано експериментальну та контрольну групи. Тобто організація експерименту є доволі традиційною, але в мене не викликає заперечень. Дослідниця визначила критерії (мотиваційно-ціннісний, когнітивно-інтелектуальний, практично-діяльнісний) та виділила три рівні (високий, середній та низький) сформованості екологічного світогляду студентів економічних спеціальностей.

Безперечним позитивом є те, що Наталія Юріївна грамотно та ефективно використала комплекс методів науково-педагогічного дослідження. Про високу дослідницьку кваліфікацію Наталії Юріївни свідчить кількість і

якість використаних у дослідженні діагностичних методик (методики «Натурафіл», суб'єктифікації природних об'єктів «СПО», авторські опитувальники «Екологічні уявлення» та «Самооцінка ставлення до природи», опитувальник Дж. Холланда, опитувальник антропоцентричної та екоцентричної заклопотаності (ОАЕЗ), шкалу НЕП (нова екологічна парадигма), методику вивчення ціннісних орієнтацій К. Рокича та багато інших).

Завдяки використанню цих методик була отримана об'єктивна картина наявного стану сформованості екологічного світогляду студентів економічних спеціальностей, якісний і кількісний аналіз якої дозволив здобувачці зробити висновок про незадовільний стан сформованості екологічного світогляду студентів економічних спеціальностей.

В рамках формуючого експеримента дослідницею був розроблений спецкурс «Основи екології та економіки природокористування», який інтегрує у своєму змісті інформацію про екологію та економіку природокористування, природозбереження, охорону природи. Поряд з цим відбувалася, так би мовити, «екологізація» суто економічних дисциплін, втілюючи в життя одну з провідних ідей дослідження про їх екологічну інтеграцію.

В цілому дисертація справляє добре враження, як ґрунтовна, логічна, кваліфікована наукова розвідка досить актуальної проблеми. Автореферат та публікації повністю відображають основні результати дослідження.

Оцінюючи в цілому позитивно кандидатську дисертацію Наталії Юрїївни Душечкіної, необхідно вказати на деякі міркування, які виникли в процесі рецензування роботи і вимагають окремих пояснень.

1. В дисертації дослідниця дещо захоплюється викладом чужих думок з приводу того чи іншого поняття чи явища, при цьому не визначаючи свою позицію.

2. На мій погляд, кількість педагогічних умов ефективності формування у студентів економічних спеціальностей екологічного світогляду, яка розглядається в дисертації, не вичерпує всю їх множину. Зовсім, наприклад, не

розглядаються така умова, як екологічно-орієнтований морально-психологічний клімат студентського колективу чи врахування специфіки вікового розвитку студентів. Це зауваження дає напрям подальшого дослідження.

3. Не дуже зрозуміло, на якій підставі відбувався розподіл студентів на контрольні та експериментальні групи.

4. Майже не проаналізований зарубіжний досвід розв'язання аналогічних проблем. Але ж проблема формування екологічного світогляду у студентів є глобальною, планетарною і, напевно, нею хтось вже займався і займається.

5. В дослідженні студенти економічних спеціальностей ніяк не диференціюються (наприклад, за походженням: міські – сільські тощо). Цікаво було б порівняти динаміку процесу формування екологічного світогляду в різних за походженням групах студентів економічних спеціальностей.

Але ці зауваження не носять принципового характеру. На підставі вищевикладеного можна зробити висновок про те, що представлена дисертація «Формування екологічного світогляду студентів економічних спеціальностей у вищих навчальних закладах», є самостійною науковою працею, яка за своїм змістом, рівнем новизни, теоретичного та практичного значення отриманих результатів повністю відповідає вимогам до кандидатських дисертацій, зокрема пп. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року, а її автор – Душечкіна Наталія Юріївна – заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія та методика виховання.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук,
професор

Зеленов Є. А.

Лідиска Зеленова
засвідчую:

Натали́вник В. А.

Л. М. Лівківська